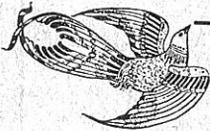

พระยาชลยุทธโยธินทร์ :

ผลประโยชน์หรือความจงรักภักดี

มลิวัดย์ แดงแก้วฟ้า*

ในการปรับปรุงบ้านเมืองให้เจริญขึ้นตามแบบยุโรปนั้น คนไทยยังขาดความรู้ ความชำนาญเกี่ยวกับวิชาการสมัยใหม่ ความจำเป็นต้องพึ่งพาชาวต่างชาติที่มีความรู้ ความชำนาญให้ช่วยสอนทางด้านวิชาการและแนะนำแก้ปัญหาทางการบริหารทั้งภายในและภายนอกจึงมีความสำคัญมาก มหาอำนาจตะวันตกเองก็ให้ความสนใจในการจ้างชาวต่างประเทศ เข้ารับราชการเพราะต่างก็มีความประสงค์จะให้ชนชาติของตนเข้ารับราชการกับไทยให้มากกว่าประเทศอื่น เพื่อจะได้มีพรรคพวกของตนอยู่ในวงการของไทย โดยเฉพาะอังกฤษและฝรั่งเศส ซึ่งกำลังแข่งขันกันทางด้านการค้าและการแสวงหาอาณานิคมก็ย่อมจะมุ่งแข่งขันกันในเรื่องนี้ด้วยและมักจะมียข้อเสนอให้รัฐบาลไทยจ้างชนชาติของตนเข้ารับราชการ^๑

การจ้างชาวต่างประเทศทำงานด้านใด ก็ไม่สำคัญเท่าการจ้างไว้ในกองทัพ หากเกิดการขัดแย้งเมื่อไรชาวต่างประเทศนั้นก็คือสายลับชั้นดีนั่นเอง แต่เพราะการทหารเรือเป็นวิชาการชั้นสูง และเป็นของใหม่สำหรับประเทศไทย จำเป็นต้องพึ่งพาผู้มีความรู้มาถ่ายทอดวิทยาการต่างๆ เพื่อให้กองทัพเรือสามารถพึ่งพาตนเองได้ในอนาคต รัฐบาลไทยจึงได้

จ้างชาวตะวันตกเข้ารับราชการในกองทัพเรืออย่างระมัดระวังมาตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยมีจุดมุ่งหมายสำคัญ จะให้มากดูแลและสอนวิชาการเดินเรือให้กับคนไทย แต่การถ่ายทอดความรู้ก็ไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควรเพราะพื้นความรู้ของคนไทยยังไม่เพียงพอสำหรับวิทยาการสมัยใหม่ทั้งภาษาก็เป็นอุปสรรคสำคัญอีกอย่างหนึ่งที่ทำ

* อาจารย์ประจำภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

๑ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระราชหัตถเลขาและหนังสือกราบบังคมทูลของเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี (พระนคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัดสีวิพร, ๒๕๐๔) หน้า ๑๒๒

ให้ไม่เข้าใจกัน ดังนั้นเมื่อวิทยาการเปลี่ยนไปจากเรือกำปั่นมาเป็นเรือกลไฟก็ยิ่งมีความจำเป็นต้องจ้างชาวต่างประเทศมารับราชการ ตำแหน่งต่าง ๆ มากขึ้น ทั้งผู้บังคับการเรือและต้นกลเรือ

ในระยะแรกกองทัพเรือไทยจ้างชาวอังกฤษเป็นส่วนใหญ่ ทั้งนี้เพราะอังกฤษเชี่ยวชาญในการเดินเรือมีการค้าทางทะเลมากกว่าประเทศอื่น ๆ ทหารเรืออังกฤษมีชื่อเสียงในด้านสมรรถภาพและระเบียบวินัย ประกอบกับภาษาอังกฤษก็เป็นภาษาที่หาลำบากได้ง่ายกว่าภาษาอื่น เพราะมีการค้าขายติดต่อกันอยู่แล้ว ในสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ยังคงนิยมจ้างชาวอังกฤษ และส่งนักเรียนไปศึกษาวิชาการทหารเรือในประเทศอังกฤษ แต่ปัญหาการเมืองระหว่างประเทศ ทำให้ต้องเปลี่ยนเป็นจ้างชาวเดนมาร์กเป็นส่วนใหญ่ในเวลาต่อมา ทั้งนี้เพราะการแข่งขันกันล่าเมืองขึ้นระหว่างอังกฤษและฝรั่งเศสทำให้ ไทยอยู่ในสภาวะถูกบีบบังคับเพื่อความมั่นคงอยู่รอดของประเทศ และเพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาการแข่งขันกันระหว่างชาติทั้งสองที่จะให้จ้างคนของตนเข้ารับราชการ ไทยจึงมีนโยบายจ้างชนชาติที่มีอำนาจ

รองลงมาคือชาวเดนมาร์กมารับราชการ ทหารเรือมากขึ้น^๒

การที่ไทยเลือกจ้างชาวเดนมาร์กอาจจะเป็นเพราะเดนมาร์กเป็นประเทศเล็กที่รักความสงบ ไม่มีนโยบายแทรกแซงหรือแสวงหาเมืองขึ้นและมีความรู้ความชำนาญทางทะเล ไม่ด้อยกว่าประเทศอื่น ๆ ทั้งความสัมพันธ์ระหว่างราชวงศ์เดนมาร์กและไทยดำเนินไปอย่างดีมากมีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันตลอดมาที่สำคัญนายทหารเรือเดนมาร์กที่รับราชการอยู่แล้วเคยแสดงน้ำใจจงรักภักดีเมื่อคราวเกิดกรณีพิพาทกับฝรั่งเศส ร.ศ. ๑๑๒

นายทหารเรือเดนมาร์กคนแรกที่ได้รับราชการในกองทัพเรือไทยและรับราชการนานถึง ๒๗ ปี จนได้ตำแหน่งสูงสุดในกองทัพเรือได้แก่พระยาชลยุทธโยธินทร์ (André du Plessis de Richelieu) ผู้สืบเชื้อสายมาจาก Duke de Richelieu^๓ ซึ่งอพยพลี้ภัยจากฝรั่งเศสไปตั้งรกรากในเดนมาร์ก นอกจากจะประสบความสำเร็จในการรับราชการแล้วพระยาชลยุทธโยธินทร์ยังได้อาศัยความไว้วาง

๒. เพิ่งอ้าง, หน้า ๓๒๗

๓. หจช., ร. ๕ บ. ๘/๘ หน้า ๗ ไม่ทราบว่ามีใครเขียนมีฉบับร่าง ๑ ฉบับ และฉบับพิมพ์ดีด ๑ ฉบับ ทูลเกล้าถวายพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แต่ไม่มีพระกระแส (ไม่มีวันที่)

ใจที่ได้รับ และความสนิทสนมคุ้นเคยกับผู้บริหารชั้นสูงในวงราชการไทย เจริญให้ตนเองและชาวเดนมาร์กอื่นๆ ได้รับความสะดวกในการประกอบธุรกิจต่างๆ ในไทยเสมอ บทบาทนี้เป็นส่วนที่ทำให้ได้รับความระแวงแคลงใจว่าไม่จริงใจต่อราชการไทย ในขณะที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงตั้งพระราชอัธยาศัยไว้วางพระราชหฤทัยตรัสปรึกษาราชการ แต่งตั้งให้เป็นแม่ทัพเรือ ผู้รับผิดชอบเต็มที่ ในความปลอดภัยของประเทศบ้านทะเลและทรงมีความเห็นว่าเป็นผู้มีความจงรักภักดีอย่างยิ่งในพระองค์นี้ แต่ยังมีขุนนางพระราชวงศ์บางคนมีความเห็นขัดแย้งว่ารับราชการมาด้วยความจงรักภักดีต่อตนเองมากกว่า^๔ บทบาทของพระยาชลยุทธโยธินทร์ในกองทัพเรือและเบื้องหลังความจงรักภักดีจึงเป็นเรื่องที่บทความนี้จะพยายามวิเคราะห์ให้เห็นกระจ่างชัดขึ้น เพื่อเป็นการง่ายต่อความเข้าใจและแบ่งเนื้อหาออกเป็นสองส่วนกล่าวคือ

๑. ๒๗ ปีของการรับราชการทหาร

๒. ชีวิตการทำธุรกิจ

๔. หจข., ร. ๕ บ. ๒ ข. ๑/๑๑ ภายหลังเหตุการณ์หมิ่นมเหศวรราชหฤทัย กราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, ลงวันที่ ๑๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๔๕

๑. ๒๗ ปีของการรับราชการทหาร

พระเจ้าคริสเตียนที่ ๙ แห่งกรุงเดนมาร์กทรงสนับสนุนให้กัปตันริเชอเลียเอเดินทางเข้ามารับราชการในไทยเมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๘ (ค.ศ. ๑๘๗๕) ทรงกับรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวซึ่งเป็นสมัยแห่งการปรับปรุงการทหารจากแบบโบราณมาเป็นแบบปัจจุบัน กัปตันริเชอเลียเอได้เข้าเฝ้าถวายพระราชหัตถเลขาพระเจ้ากรุงเดนมาร์กต่อพระหัตถ์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชหัตถเลขาฉบับนี้ได้ทรงยกย่องรับรองกัปตันริเชอเลียเอว่าสอบไล่ได้เป็นนายเรือตรีแห่งกองทัพเรือเดนมาร์กและเคยรับราชการเป็นกัปตันมาแล้ว^๕ นับเป็นก้าวแรกของการสร้างความไว้วางพระราชหฤทัยในตัวพระยาชลยุทธโยธินทร์

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้กัปตันริเชอเลียเอรับราชการเป็นผู้บังคับการ เรือสยามมงกุฎชัยสิทธิ์ และให้ออกไปรักษาการณ์ที่เมืองภูเก็ตเป็นเวลา ๒ ปี เพื่อรักษาความสงบตามหัวเมืองชายฝั่งมหาสมุทรอินเดียและ

๕. กองประวัติศาสตร์ทหารเรือ, หมวด ๕ บุคคล "ชาวเดนมาร์กที่มารับราชการในกองทัพเรือไทย" (ไม่เจ็ดจัดพิมพ์)

บรรทุกเงินภาษีจากหัวเมืองภาคใต้ อ้อมแหลม
มลายูเข้ากรุงเทพฯ ระหว่างนั้นได้ร่วมปราบ
อั้งยี่เหมืองแร่จำนวน ๓๐,๐๐๐ คน ที่ก่อการ
จลาจลใน พ.ศ. ๒๔๑๙ กล้วย^๖

๖. สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ, "ตำนานเมือง
ระนอง" ประชุมพงศาวดารภาคที่ ๕๐ เล่ม ๒๕
(พระนคร : ศึกษาภัณฑ์พาณิชย์, ๒๕๑๑) หน้า
๒๗๖-๒๗๘

นายทหารเรือต่างชาติที่ไทยจ้างมาใน
ขณะนั้นมีทั้งอังกฤษ เยอรมัน สวีเดนและ
อเมริกัน แต่ส่วนใหญ่เป็นนายทหารที่ขาด
ความสามารถทางยุทธวิธี นายทหารปากเรือ
หรือพรคนาวินมักมาจากพวกนายเรือสินค้า
หรือนายทหารกองหนุน ความสามารถในการ
ปฏิบัติงานของนายทหารเรือเหล่านั้นเป็น
เพียงแต่เดินเรือได้เท่านั้นไม่ค่อยจะได้ประ-

โยชน์ทางด้านการทหารตามต้องการ^๗ กับพัน
ริเชอเลียเอเป็นนายทหารที่มีความสามารถใน
หน้าที่ราชการชำนาญยุทธวิธีทางทหาร จึงมี
ผลงานเป็นที่ไว้วางพระราชหฤทัยและมีโอกาส
ก้าวหน้าทางราชการรวดเร็วกว่านายทหารต่าง
ชาติคนอื่น ๆ พ.ศ. ๒๔๒๐ ได้เข้ามาประจำใน
กรุงเทพฯ และได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์
เป็นหลวงชลยุทธโยธินทร์ มีตำแหน่งเป็น
ปลัดกรมแสงซึ่งเป็นกรมที่สำคัญมากในสมัย
นั้นด้วยเป็นกรมที่ตั้งขึ้นใหม่เพื่อปรับปรุงการ
ทหารให้มีอานุภาพและทันสมัยยิ่งขึ้น ปืนกล
แคตริง (Catling Gun) ซึ่งเป็นอาวุธที่ร้าย
แรงที่สุดเท่าที่ไทยเคยมีมากก็เก็บรักษาไว้ที่
กรมแสงเป็นส่วนใหญ่ ทหารของกรมแสง
จึงมีโอกาสฝึกหัดอาวุธใหม่ด้วย ใน พ.ศ.
๒๔๒๑ เมื่อทางราชการส่งเรือพระที่นั่งลำใหม่
พระยาชลยุทธโยธินทร์ได้เป็นผู้บังคับการเรือ
เวสตราด้วยอีกตำแหน่งหนึ่ง ทหารที่จัดลง
ประจำเรือพระที่นั่งลำนั้นก็เป็นทหารของกรม
แสงทั้งหมด หลวงชลยุทธโยธินทร์รับหน้าที่
ฝึกหัดทหารกรมแสงทั้งฝ่ายเรือและฝ่ายบก

๗. หจข., ร. ๖ ก. ๒๐๑/๘ “รายงานการจัดราชการ
กระทรวงทหารเรือ” สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระนคร
สุวรรศรพินิต กรบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระ
พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ลงวันที่ ๑๕ มกราคม
พ.ศ. ๒๔๕๓

เป็นผู้บังคับการเรือเวสตราอยู่ถึง ๑๒ ปี จน
ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นพระและ
พระยาชลยุทธโยธินทร์ตามลำดับ เมื่อเปลี่ยน
เรือพระที่นั่งมาเป็นเรืออุบลบุรุษ และเรือ
พระที่นั่งมหาจักรี พระยาชลยุทธโยธินทร์ก็ได้
ย้ายมาเป็นผู้บังคับการเรือพระที่นั่งทั้ง ๒ ลำ
ตามลำดับ ได้ติดตามเสด็จประพาสทางน้ำ
อย่างใกล้ชิดทั้งตามแม่น้ำชายฝั่ง ทะเลและต่าง
ประเทศเช่นชวา สิงคโปร์ เป็นต้น

ความเป็นชาวต่างประเทศของพระยา
ชลยุทธโยธินทร์ก่อให้เกิดอุปสรรคในการรับ
ราชการพอสมควร มักจะมีคนไม่พอใจการ
ปฏิบัติงานและเห็นว่าไม่จงรักภักดีอย่างจริงจัง
ถึงเช่นที่กรมหมื่นมหิศรราชหฤทัยได้ทรงมี
ลายพระหัตถ์กราบบังคมทูลว่า

...การในทหารเรือที่ทำมาแล้วแต่ก่อน
เป็นแต่เห็นการเรียบร้อยภายนอก แต่แท้จริงที่
พระยาชลยุทธรับราชการมาเป็นจงรักภักดีต่อ
ตัวเองมากกว่าต่อการทำงานที่ทำ เพราะธรรมชาติ
การทำงานอันใดที่ได้จัดเข้าระเบียบมานานนับด้วย
สิบปี ย่อมจะมีเฟื้องเค้นอะไร ๆ คิคืออยู่ แต่
การทหารเรือไม่มีเลย แต่ถ้าจะพูดตามการที่
เป็นจริงจะติโทษพระยาชลยุทธว่าไม่ได้ทำการ
เพื่อให้มีหลักฐานก็ได้ เพราะความคิดของ
พระยาชลยุทธเป็นคนต่างประเทศ ไม่ได้คิด

ปลูกฝังวงศ์ตระกูลในตะวันออกนี้ เมื่อหักเหียวหักแรงทำการให้พอเป็นไปได้คราวหนึ่งก็เป็นชื่อเสียงอันดีสำหรับตัวพออยู่แล้ว แลเมื่อออกจากราชการ ๆ เสียลงก็ยิ่งเข้าเป็นเกียรติยศยิ่งขึ้นอีกทีว่าใครทำเสมอเหมือนไม่ได้...^๘

แม้ว่าราชการทหารเรือในสมัยแรก ๆ จะไม่เจริญเท่าที่ควรก็ตาม แต่จะโทษว่าเป็นเพราะว่านายทหารต่างประเทศที่จ้างมาทำงานไม่มีความจงรักภักดีหรือตั้งใจจริงในการทำงานก็ยังไม่ถูกต้องนัก เพราะสภาพทั่วไปของราชการไทยในขณะนั้นทำให้ผู้ปฏิบัติงานเกิดความท้อถอย โดยเฉพาะในกรมทหารเรือซึ่งขาดแคลนทั้งวัสดุและบุคคล การบริหารงานก็ไม่เป็นระเบียบ ผู้บริหารงานระดับสูงไม่มีความรู้ทางวิชาการทหารเรือ ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ที่เป็นคนไทยในกรมทหารเรือส่วนมากทำงานเพียงให้เสร็จไปชั่ววันหนึ่ง ๆ และในบางครั้งยังได้ถือโอกาสใช้ตำแหน่งแสวงหาผลประโยชน์ใส่ตนอีกด้วย นายทหารเรือ

ชาวต่างประเทศจึงต้องรับหน้าที่ทั้งปกครองและสั่งสอนลูกเรือแขกและมอญซึ่งก็ไม่ได้ผลทั้ง ๒ ประการ เพราะไม่เข้าใจภาษากัน

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ ได้เคยเร่งรัดข้าราชการในกรมทหารเรืออยู่เสมอ ให้จัดราชการต่าง ๆ ในกรมให้เรียบร้อยเป็นระเบียบและรวดเร็วซึ่งก็ไม่สำเร็จ พระองค์ทรงมีพระราชปรารภไว้ว่า “...พระยาชลยุทธ ได้คิดบ้างแต่ก็ไม่ทั่วถึง เพราะดูเหมือนจะรู้ตัวว่าจะไม่ได้เห็นการสำเร็จ คงจะต้องไปเสียก่อน แลมีมุนีธรรมอะไรเกี่ยวข้องอยู่ในนั้นบ้าง เรื่องจะต้องทำเองทั้งหมดเป็นต้น.... เป็นเหตุให้พระยาชลยุทธท้อถอยมาก ในการที่คิดจะทำให้สำเร็จเช่นว่า....”^{๑๐} ความยุ่งยากไม่เป็นระเบียบตลอดจนความเหลวแหลกและทุจริตที่มีอยู่ในกองทัพเรือขณะนั้นเป็นความลึกซึ้งที่ไม่อาจจะวิเคราะห์หาสาเหตุหรือแก้ไขได้ง่าย ๆ นายทหารเรือไทยที่จบจากต่างประเทศกลับมาก็ไม่อาจจะดำเนินการอะไรได้

๘. หจข., ร. ๕ บ. ๒ ข. ๑/๓๗ อ้างแล้ว

๙. หม่อมเจ้าหญิงประสงค์สม บริพัตร, บันทึกความทรงจำบางเรื่อง (พระนคร: โรงพิมพ์พระจันทร์ - ๒๔๕๕) หน้า ๑๗
- และ หจข., ร. ๕ ก. ๑๔/๑๑๕ สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมขุนนครสวรรค์วรพินิต กราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, ลงวันที่ ๑๕ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๕๖

๑๐. พระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ถึงสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิต, ลงวันที่ ๑๘ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๕๓, พระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และลายพระหัตถ์ สมเด็จพระบวรเจ้านาคราชพรหมวรราชเทวี (พิมพ์ในงานพระเมรุจอมพลสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต, วันที่ ๑๐ เมษายน พ.ศ. ๒๔๕๓) หน้า ๕๗

แม้เมื่อพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงชุมพร-
เขตร์อุดมศักดิ์สำเร็จการศึกษากลับมาและทรง
พยายามที่จะเข้าแก้ไขกลับถูกมองว่าเป็นพวก
หัวใหม่ที่ก่อความยุ่งยาก ทั้งนี้เพราะทำให้คน
เก่าเสียประโยชน์และขาดความสะทวักสบาย
จึงเป็นการยากที่ชาวต่างประเทศ เช่นพระยา-
ชลยุทธโยธินทร์จะปรับปรุงแก้ไขทั้งหมดด้วย
ตนเองได้ แต่ในฐานะนายทหารประจำกอง-
ทัพพระยาชลยุทธโยธินทร์ก็ปฏิบัติราชการมา
อย่างไม่บกพร่องทั้งในด้านการรักษาเอกราช
การจัดหาอาวุธและเรือไว้ใช้ในกองทัพ ตลอดจน
งานจัดการศึกษาเพื่อสร้างบุคคลากร

พระยาชลยุทธโยธินทร์เห็นความ
สำคัญของการมีนายทหารชั้นสัญญาบัตรที่เป็น
คนไทยสำหรับทำหน้าที่นายเรือ และนาย
ช่างกลว่าเป็นหัวใจของการทหารเรือ เพราะ
จะต้องบังคับบัญชาทหารใกล้ชิด ที่สุดต้อง
สามารถปกครองทหารให้เป็นระเบียบแบบ
แผนมียุทธวินัยอย่างทหารและสามารถชักจูง
ใจให้ทหารในบังคับบัญชาทำประโยชน์แก่
ชาติบ้านเมืองได้ นอกจากนี้ยังเป็นผู้รับผิดชอบ
กับเรือหลวงซึ่งมีราคาแพง นายทหารเรือ
ที่มีความรู้ทางวิชาการชั้นสูงจะเป็นสมอบใน
การสร้างสรรค์กองทัพเรือที่มีสมรรถภาพ

เมื่อแรกตั้งกรมทหารเรือ พ.ศ. ๒๔๓๐
ได้มีการตั้งโรงเรียนสอนวิชาการให้ทหารเรือ

ขึ้นด้วยทั้งโรงเรียนนายสิบ โรงเรียนนายร้อย
ทหารเรือ และโรงเรียนช่างกล ซึ่งก็เป็นการ
สอนแต่วิชาการทหารบก ยังไม่มีโรงเรียน
สอนการเดินเรือจนกระทั่ง พ.ศ. ๒๔๒๑
นายพลเรือตรีพระยาชลยุทธโยธินทร์ รองผู้
บัญชาการกรมทหารเรือ ได้พยายามให้มีการ
ตั้งโรงเรียนนายทหารเรือขึ้นสำหรับสอนการ
เดินเรืออย่างแท้จริงแต่ยังไม่มีความจริงจังใช้
เรือพระที่นั่งมหาจักรีและเรือมูรธาวัสติสวัสดิ์
เป็นสถานที่สำหรับสอนและฝึกหัด โดยจัดให้
การเล่าเรียนทั้งหมดอยู่ในบังคับบัญชาของ
นาวาโท ไชเตอร์ลิน (C.P. Seiderlin) ชาว
เดนมาร์ก^{๑๑} ซึ่งเป็นผู้บังคับการเรือหลวง
มูรธาวัสติสวัสดิ์

การใช้เรือรบเป็นโรงเรียนนั้น ไม่
สะดวกเพราะต้องย้ายไปย้ายมาทำให้เป็นผล
เสียต่อการศึกษาของนักเรียน พระยาชลยุทธ-
โยธินทร์จึงได้กราบบังคมทูลขอพระราชทาน
พระราชวังเดิม (วังหลัง) มาดัดแปลงให้เป็น
โรงเรียนนายเรือ^{๑๒} เพราะเป็นวังที่ว่างอยู่

๑๑. กองประวัติศาสตร์ทหารเรือ. หมวด ๕ บุคคล
"ชายเดนมาร์กในกองทัพเรือไทย" (ไม่ได้จัดพิมพ์)

๑๒. หจช., ร. ๕ ก. ๑๔/๖๘ พระราชหัตถเลขาพระบาท
สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ถึงพระยา-
ชลยุทธโยธินทร์. ลงวันที่ ๑๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ.
๒๔๔๑

และอยู่ติดกับแม่น้ำเจ้าพระยา สะดวกสำหรับการจอดเรือฝักหัดและอยู่ใกล้กับที่ว่าการกรมทหารเรือสามารถติดต่อกันได้สะดวก แต่วิชาการทหารเรือนั้นจำเป็นจะต้องได้คนที่มีความรู้สูงจึงจะเรียนได้สำเร็จ ในสมัยนั้นยังไม่มีพระราชบัญญัติการศึกษาภาคบังคับคนไทยส่วนใหญ่ยังไม่รู้หนังสือ คนที่พอจะมีความรู้บ้างก็หลีกเลี่ยงการเป็นทหาร การสอนในระยะแรกจึงไม่ได้ให้ความรู้ทางวิชาการมากนัก เน้นหนักที่งานฝักหัดให้เกิดความชำนาญ

อุปสรรคอย่างหนึ่งที่ทำให้กองทัพเรือขยายตัวได้ยากก็คือเรือรบมีราคาแพงมาก จึงมักจะไม่ได้รับการสนับสนุนให้สร้างเพราะคิดกันว่า การบำรุงกองทัพเรือไม่ได้ผลคุ้มค่าเป็นการลงทุนที่สูญเปล่า ถึงเตรียมพร้อมไว้ก็ไม่สามารถต้านทานศัตรูได้ ถ้าศัตรูนั้นเป็นประเทศมหาอำนาจ ด้วยเหตุนี้พระยาชลยุทธโยธินทร์ในฐานะรองผู้บัญชาการกรมทหารเรือจึงต้องต่อสู้โต้เถียงกับบุคคลหลายฝ่ายเพื่อให้กองทัพเรือได้มีโอกาสสร้างเรือใหม่บ้าง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง นายโรลิ่ง ยัคมินส์ (เจ้าพระยาอภัยราชา) ที่ปรึกษาราชการทั่วไป ขณะนั้นไม่สนับสนุนกองทัพเรือเลย แต่พระยาชลยุทธโยธินทร์ก็มีได้ยื้อท้อได้พยายามได้

แย่งเงินในที่สุดได้สร้างเรือ ๒ ลำคือ เรือพาลีรังทวีป และเรือสุครีพครองเมือง การสร้างเรือต้องทยอยสร้างคราวละลำสองลำและแต่ละคราวก็ห่างกันนับ 10 ปี เมื่อสร้างเรือใหม่ก็เป็นเวลาที่เรือเดิมชำรุดไปแล้วตามอายุขัยสภาพเช่นนั้นทำให้กองทัพเรือไทยไม่เคยมีเรือพอที่จัดเป็นหน่วยรบได้สมบูรณ์ตามโครงการสักครั้งเดียว

เมื่อเกิดกรณีพิพาทระหว่างไทยกับฝรั่งเศส ร.ศ. 112 พระยาชลยุทธโยธินทร์รองผู้บัญชาการกรมทหารเรือได้รับแต่งตั้งให้เป็นผู้บัญชาการป้องกันปากน้ำเจ้าพระยา ได้จัดการเกี่ยวกับการสู้รบชั่วคราวนอกอ่าวและจมเรือปีเตอร์งน้ำ เมื่อพิจารณาถึงความพร้อมรบจะเห็นว่าฝ่ายไทยมีขวัญและกำลังใจไม่น้อยกว่าข้าศึก แต่ด้านวัสดุและบุคคลยังต้อยกว่ามาก เรือและอาวุธของฝ่ายไทยล้าสมัยและมีประสิทธิภาพสู้ฝ่ายฝรั่งเศสไม่ได้ ทหารประจำเรือทั้งหมดไม่เคยเห็นการยิงปืนใหญ่ และไม่เคยรู้จักกระสุนดินปืนมาก่อน^{๑๓} นายทหารเรือต่างชาติผู้บังคับการเรือเป็นผู้ทำการทุกอย่างคนเดียวตั้งแต่การบัญชาการรบจนถึงการเสด็จขึ้น^{๑๔} ฝ่าย

๑๓. Smith H. Warrington, *Five Years in Siam* Vol. I (London : John Murrey Albemarle street, 1878) p. 261

๑๔. กองประวัติศาสตร์ทหารเรือ, แดงขาวของหนังสือพิมพ์บางกอกใหม่, วันที่ ๑๕ กรกฎาคม ๒๔๖๖

ไทยจึงไม่สามารถสกัดกั้นเรือรบ ๒ ลำของฝรั่งเศสได้ เรือฝรั่งเศสตีฝ่าแนวป้องกันและบ้อมเข้ามาตามลำแม่น้ำเจ้าพระยา โดยได้รับความเสียหายเล็กน้อย และเรื่อนำร่องของฝรั่งเศสถูกยิงเกยตื้นอยู่ที่ปากน้ำ

มีคนจำนวนมากไม่พอใจการปฏิบัติหน้าที่ของทหารเรือในครั้งนั้น และติเตียนว่าไม่ได้ทำการอย่างเต็มที่เท่าที่ควรจะเป็น แต่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ ทรงทราบดีว่าพระยาชลยุทธโยธินทร์ได้ทุ่มเทกำลังกายและกำลังใจต่อต้านอย่างเต็มความสามารถ^{๑๕} ได้ออกไปบัญชาการรบด้วยตนเองและเมื่อเรือฝรั่งเศสผ่านเข้ามาได้ก็มีคำสั่งให้เรือรบฝ่ายไทย ๒ ลำ ที่มีสภาพเป็นเรือรบได้คือ เรือรบหลวงมงกุฎราชกุมารและเรือรบหลวงมรุชาวสิทตสวรรค์ให้ตามเรือฝรั่งเศสเข้ามาในกรุงเทพฯ ส่วนพระยาชลยุทธโยธินทร์ได้นำรถไฟเข้ามากราบบังคมทูลเสนอขอเรือพระที่นั่งจักรี ซึ่งเป็นเรือที่ทันสมัยที่สุดของไทย และมีอาวุธทันสมัยด้วยมาร่วมรบ โดยจะชนเรือฝรั่งเศสให้จมทั้งสองลำ แต่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ ไม่ทรงอนุญาตเพราะทรงเกรงว่าจะเกิดเหตุรุนแรงขึ้นอีกในภายหลัง

๑๕. หจช., ร. ๕ ฟ. ๑๘/๓ พระราชหัตถเลขา พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ ถึงพระองค์เจ้าขจรจรัสวงศ์ และพระยาชลยุทธโยธินทร์, ลงวันที่ ๑๕ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๓๖

นับว่าเป็นโชคดีของไทยมากที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงระมัดระวังไม่ให้เกิดเหตุลุกลามใหญ่โตเกินไปและโชคดีที่ทหารฝ่ายไทยยังไม่เม่นและไม่สามรถทำลายกองเรือรบของฝรั่งเศสลงได้ เพราะแม้ว่าจะได้รับการต่อต้านเพียงเล็กน้อยเช่นนี้ฝรั่งเศสก็ยังหาเหตุนำเรือรบรวม 12 ลำมาบีตอ่าวไทย บีบบังคับให้ไทยทำสนธิสัญญาสงบศึกและอนุสัญญาซึ่งมีผลให้ไทยต้องเสียดินแดนแคว้นสิบสองจุไทยและฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงพร้อมทั้งเงินอีก ๓ ล้านแฟรงค์^{๑๖} โดยฝรั่งเศสได้ยึดจันทบุรีไว้เป็นเวลา ๑๐ ปี เพื่อเป็นประกันว่าไทยจะปฏิบัติตามเงื่อนไขในสนธิสัญญาทุกประการ

อันที่จริงก่อนที่ฝรั่งเศสจะส่งเรือรบ ๒ ลำเข้ามาในแม่น้ำเจ้าพระยานั้น ฝรั่งเศสได้คุกคามไทยอยู่ก่อนแล้ว โดยส่งทหารอาสาสมัครชาวญวนและเขมรเข้ามาในเขตไทยถึง ๓ กอง แต่การคุกคามทางบกของฝรั่งเศสไม่ทำให้นานาประเทศสนใจเท่าที่ควร แม้พลเมืองในประเทศเองก็ไม่ใส่ใจนัก

การปะทะกันที่ปากน้ำแม้ว่าไทยจะเป็นฝ่ายเสียเปรียบ แต่บทบาทของทหารเรือครั้งนั้นก็ได้เลื่อนไปโดยเปล่าประโยชน์

๑๖. นาวาเอก สวัสดิ์ จันทน์, ประวัติการยุทธทางเรือ (กองประวัติศาสตร์ทางเรือ, ๒๕๐๘) หน้า ๑๒๐

เพราะเกิดผลทางอ้อมทำให้มีการตื่นตัวเตรียมพร้อมทุกหัวเมือง และชาวต่างประเทศก็ให้ความสนใจต่อประเทศไทยมากขึ้นเพราะห่วงใยในทรัพย์สินและผลประโยชน์ของตน จึงส่งเรือรบมาคุมเชิงทำให้ฝรั่งเศสไม่อาจยึดครองไทยทั้งประเทศได้

นายทหารชาวเดนมาร์กได้รับความไว้วางพระราชหฤทัยมากขึ้นเพราะได้แสดงน้ำใจเข้าข้างฝ่ายไทยอย่างเต็มที่ทั้งโดยตำแหน่งหน้าที่ราชการและการส่วนตัว จนเป็นเหตุให้ทะเลาะวิวาทกับชาวฝรั่งเศสในไทย และนายเวสเทินโฮล จะควบปืนกับชาวฝรั่งเศสคนหนึ่ง แต่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงให้พระยาชลยุทธโยธินทรไปห้ามปรามไว้ เหตุการณ์จึงสงบไปได้^{๑๗} บทบาทของนายทหารเรือเดนมาร์กในการปะทะกับเรือรบฝรั่งเศสครั้งนั้นยังอยู่ในความทรงจำของคนไทยต่อมาอีกหลายปี พลเรือตรี กรมหลวงประจักษ์ศิลปาคม เสนาบดีกระทรวงกลาโหมซึ่งรับตำแหน่งผู้บัญชาการกรมทหารเรือระหว่าง พ.ศ. ๒๔๔๒-๒๔๔๓ ทรงมีความเห็นว่า “...ถ้าจะเกิดสงครามในเวลานี้ ที่แลเห็นว่า จะช่วยเรารบก็แต่พระยาชลยุทธ พระพลสินธุ^{๑๘}

และเวสเทินโฮล ๓ คนนี้ เพราะเชื่อว่าได้ทดลองเห็นน้ำใจแล้ว...”^{๒๐} และเมื่อมีการตั้งกรมตำรวจภูธรขึ้นรับผิดชอบดูแลความสงบเรียบร้อยในหัวเมืองทั่วราชอาณาจักร รัฐบาลตระหนักดีถึงความสำคัญของกรมนี้ ในส่วนที่จะช่วยให้ส่วนกลางสามารถปกครองดูแลหัวเมืองได้ใกล้ชิดยิ่งขึ้น และมีหน้าที่ตรวจตระเวนรักษาความสงบบริเวณหัวเมืองชายแดนด้วย การจ้างชาวต่างประเทศเข้ารับราชการในกรมนี้จึงเป็นเรื่องที่ต้องระมัดระวัง และพิจารณาอย่างละเอียดรอบคอบ ในที่สุดชาวเดนมาร์กก็เป็นชาติที่ได้รับความไว้วางใจ ทั้งสืบเนื่องมาจากบทบาทใน ร.ศ. ๑๑๒ นั้นเอง

นอกจากงานทางด้านการป้องกันประเทศอันเป็นหน้าที่โดยตรงแล้วพระยาชลยุทธโยธินทรียังเป็นกำลังช่วยแนะนำราชการทางด้านอื่นๆ บ้างเท่าที่จะสามารถทำได้ โดยเฉพาะเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชาวเดนมาร์กในไทย และเกี่ยวกับกรมทหารเรือ ได้รับความไว้วางพระราชหฤทัยให้ทำหน้าที่ติดต่อดูแลตัวนายทหารชาวเดนมาร์กมารับราชการในกรมทหาร

๑๗. Westenholz ผู้บังคับการกองทหารมรืน

๒๐. หจข., ร.๕ ก. ๑๔/๑๓ ภายหลังพระหัตถ์ กรมหลวงประจักษ์ศิลปาคม กราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, ลงวันที่ ๒๒ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๔๓

๑๗. หจข., พ.ล. เล่ม ๒ หมวด ๒๖ หน้า ๒๐๕๓-๒๐๕๖

๑๘. Captain Louis de Richelieu พระพลสินธุวานตัก น้องชายพระยาชลยุทธโยธินทร

เรือเรื่อยมา แม่เมื่อได้ลาออกจากราชการกลับไปประเทศบ้านเกิดแล้วก็ยังรับสนองเป็นผู้เลือกคนส่งมารับราชการตำแหน่งต่างๆ ตามแต่กรมทหารเรือจะแสดงความประสงค์ไปเป็นที่น่าสังเกตว่าไทยไม่ได้มีนโยบายที่จะจ้างชาวเดนมาร์กจำนวนมากเป็นพิเศษมาตั้งแต่แรก เพราะหลังจากรับกัปตันริเชอเลียเอเข้ารับราชการเป็นคนแรกแล้วเว้นไปอีก ๖ ปี จึงได้จ้างนายทหารเรือเดนมาร์กคนที่สองคือนายพอลเซน (Mr. Paulsen) ทั้งๆ ที่ในระหว่างเวลา ๖ ปีนั้นได้มีการจ้างชาวต่างประเทศชาติอื่นๆ ถึง ๑๙ คน กรมทหารเรือเพิ่งมาจ้างนายทหารเรือชาวเดนมาร์กมากขึ้น เมื่อภายหลังเหตุการณ์ ร.ศ. ๑๑๒ คือจ้างถึงร้อยละ ๕๐ ของนายทหารเรือต่างประเทศที่จ้างใหม่ โดยเฉพาะในช่วงเวลาที่พระยาชลยุทธโยธินทร์ดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการกรมทหารเรือและภายหลังจากที่ลาออกจากราชการแล้วรวมเป็นชาวเดนมาร์ก ๕๐ คนในจำนวนนายทหารเรือชาวต่างประเทศทั้งหมด ๑๖๔ คน^{๒๑}

พระยาชลยุทธโยธินทร์ใช้ชีวิตในวัยหนุ่มทั้งหมดในไทย เข้ามารับราชการเมื่ออายุ ๒๓ ปี และลาออกจากราชการเมื่ออายุ ๕๐ ปี ตลอดระยะเวลาทำงาน ๒๗ ปี ได้ลากลับบ้าน

๒๑. พล ร.ต. แชน บัจจุสานันต์ “ชาวต่างประเทศในกองทัพเรือ”, *นาวิกศาสตร์*, พฤศจิกายน ๒๕๒๓

เกิด ๔ ครั้ง และแต่ละครั้งไปมักจะได้รับมอบหมายให้ไปติดต่อกับและเจรจาธุรกิจต่างๆ ด้วย เช่น เดินทางไปตามเมือง และโรงงานต่างๆ เพื่อสืบราคาหรือสั่งซื้ออาวุธยุทโธปกรณ์และกระสุนสำหรับกรมทหารเรือ ตรวจตราการสร้างเรือของไทยในต่างประเทศ ตามเสด็จสมเด็จพระยาตำรงราชานุภาพไปส่งต่อเรือพระที่นั่งมหาจักรี (ลำที่หนึ่ง) ที่เมืองลิสบอนและติดต่อกับการก่อสร้างพระที่นั่งจักรีมหาปราสาทเป็นต้น นอกจากนี้ก็ยังช่วยเหลือจัดหาสถานที่พัก และโรงเรียนให้กับนักเรียนไทยที่มีผู้ฝากให้นำไปเดนมาร์กด้วย ตลอดระยะเวลาที่รับราชการในไทยพระยาชลยุทธโยธินทร์ พำนักอยู่ในเดนมาร์กอย่างแท้จริงไม่ถึง ๑ ปี^{๒๒}

ความสวามิภักดิ์ของพระยาชลยุทธโยธินทร์นั้นเป็นที่ประจักษ์ในพระทัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงมีพระเมตตาสนธิทสนมกว่าชาวต่างประเทศอื่น ๆ เป็นอันมาก^{๒๓} ทรงฝากพระราชสาส์นไปถวายพระ

๒๒. หจช., ร. ๕ บ. ๘/๘ จดหมาย พระยาชลยุทธโยธินทร์ กราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, ลงวันที่ ๑๒ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๔๓

๒๓. หจช., ร. ๕ บ. ๘/๘ ถายพระหัตถ์กรมหมื่นมหิศรราชหฤทัย กราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, ลงวันที่ ๑๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๔๓

เจ้ากรุงธนบุรีก็มีใจความตอนหนึ่งว่า "...กับ-
 ันตรีเชอติเยอทำราชการได้วิเศษนัก ขอขอบ
 พระทัยที่ได้ให้ขุนนางฝ่ายทหารอันประเสริฐ มา
 ทำราชการทางกรุงสยาม..."^{๒๔} และเมื่อพระยา
 ชลยุทธโยธินทร์กราบถวายบังคมลาออกจาก
 ราชการใน พ.ศ. ๒๔๔๓ นั้นทางหอรัษฎากร-
 พิพัฒน์ได้ตรวจสอบพระราชบัญญัติเบี้ยบำ-
 นานอยู่แล้วจะได้อย่างสูงไม่เกินปีละ ๘,๐๐๐ บาท
 แต่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ ทรงมีพระ
 ราชหัตถเลขาตอบกรมหมื่นมหิศรราชหฤทัย
 ว่า

"พระยาชลยุทธได้รับราชการทนลำบาก
 กรากกรำมามาก แลการทหารเรือกี่ได้ตั้งขึ้นเป็น
 หลักฐาน ทั้งมีความจงรักภักดีเป็นที่ไว้วางใจมา
 ช้านาน ซึ่งจะเทียบบำนาญตามข้าราชการสามัญ
 นั้นน้อยนัก ให้ตั้งบำนาญเป็นการพิเศษเพิ่มขึ้น
 เป็นจำนวนปีละ ๑๕,๐๐๐ บาท"^{๒๕}

น้ำพระทัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอม-
 เกล้าเจ้าอยู่หัวนำมาซึ่งความศันตันและซาบซึ้ง
 แก่พระยาชลยุทธโยธินทร์มาก โดยเฉพาะ
 อย่างยิ่งในวันที่เดินทางกลับนั้นทรงพระกรุณา

๒๔. กองประวัติศาสตร์ทหารเรือ, หมวด ๕ บุคคล,
 อ้างแล้ว

๒๕. หจข., แฟ้ม ร. ๕ บ. ๘/๘ ร่างพระราชหัตถเลขา
 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวถึงกรม
 หมื่นมหิศรราชหฤทัย, ลงวันที่ ๑๕ ธันวาคม พ.ศ.
 ๒๔๔๓

โปรดเกล้าฯ เสด็จพร้อมสมเด็จพระยา-
 คำรงราชานุภาพโดยเรือพระที่นั่งมหาจักรีออก
 ไปส่งพระยาชลยุทธโยธินทร์ถึงเมืองสิงคโปร์^{๒๖}

พระยาชลยุทธโยธินทร์เป็นชาวต่าง
 ประเทศที่ได้รับเกียรติสูงจากไทยได้รับพระ-
 ราชทานยศเป็นพลเรือโทมีตำแหน่งเป็นผู้บัญชา-
 ราชการกรมทหารเรือ ซึ่งในสมัยสมบูรณาญา
 สิทธิราชมีแต่เจ้านายเชื้อพระวงศ์ไทยระดับสูง
 เท่านั้นที่เคยดำรงตำแหน่งนี้^{๒๗} อีกทั้งได้รับ
 พระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์มหาวรา-
 ภรณ์ (ประถมาภรณ์ช้างเผือก) และในวันเลี้ยง
 ส่งเมื่อลาออกจากราชการทรงพระกรุณาโปรด
 เกล้าฯ พระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์
 เป็นพิเศษ คือ มหาวราภรณ์ ประดับเพชร^{๒๘}
 ปกติตรานี้จะประดับเพชรเฉพาะของพระบาท

๒๖. หจข., ร. ๕ บ. ๘/๘ พระยาชลยุทธโยธินทร์ กราบ
 ทูล สมเด็จพระราชดำรัสราชานุภาพ, ลงวันที่
 ๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๔๓

๒๗. ก่อนหน้าพระยาชลยุทธโยธินทร์ คือ พระวรวงศ์
 เชอพระองค์เจ้าจรจรัสวงศ์ (กรมหมื่นปราบ-
 ปรีภักษ์), สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัติ-
 วงศ์, พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงประจักษ์
 ศิลปาคม, สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยาภาณุพันธุวงษ์
 วรเดช

ต่อจากพระยาชลยุทธโยธินทร์ คือ สมเด็จพระเจ้า
 ฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิต, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ
 กรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์, สมเด็จพระเจ้า
 ฟ้ากรมหลวงนครราชสีมา, พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวง
 สิงหวิกรมเกรียงไกร.

๒๘. ราชกิจจานุเบกษา ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๘๘๘

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท่านนั้น นอกจากนั้นยังได้รับพระราชทานเหรียญรัตนาภรณ์ ชั้นที่ ๑ จ.ป.ร. กรอบประดับเพชร^{๒๕} ซึ่งแสดงว่าเป็นข้าราชการในพระองค์ที่ทรงไว้วางพระราชหฤทัยมาก และพระบรมวงศานุวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้าท่านนั้นก็ได้รับพระราชทานตรา

เมื่อพิจารณาจากผลงานและการปฏิบัติงานตลอดอายุราชการ ๒๗ ปี จะเห็นว่าการก้าวเข้ามาสู่ตำแหน่งสูงสุดทางทหารเรือของพระยาชลยุทธโยธินทร์ ไม่ใช่ด้วยเหตุบังเอิญ แต่เป็นความดีความชอบที่ได้มาจากความสามารถตลอดจนความจงรักภักดี และการอุทิศตนให้แก่งานอย่างแท้จริง อย่างไรก็ตาม พระยาชลยุทธโยธินทร์ได้แสดงให้เห็นอยู่ตลอดเวลาว่าจุดมุ่งหมายหลักของการปฏิบัติงานคือความต้องการส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างพระราชวงศ์เดนมาร์กและไทย ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ของประเทศทั้งสอง และของตนเองด้วยในที่สุด ด้วยจุดมุ่งหมายนี้ส่งผลให้ได้รับความไว้วางใจมากขึ้นจากทั้งสองฝ่าย

๒. ชีวิตการทำธุรกิจ

โดยทั่วไปจุดมุ่งหมายหลักในการรับราชการของชาวต่างประเทศในตะวันออกนี้

คือการแสวงหาลาภยศและทรัพย์สินสมบัติ นอกจากเงินเดือนซึ่งได้รับมากกว่าคนไทยที่มีความรู้ความสามารถเท่ากันเกือบเท่าตัวแล้ว^{๓๐} หากรับราชการในระยะเวลาอันพอสมควรก็จะได้รับเงินบำนาญเลี้ยงชีพไปตลอดชีวิต ทั้งระหว่างที่รับราชการชาวต่างประเทศบางคนอาจประกอบธุรกิจส่วนตัวไปด้วย พระยาชลยุทธโยธินทร์เป็นผู้ที่ประสบความสำเร็จจากการเข้ารับราชการมากกว่าผู้อื่นเพราะนอกจากชื่อเสียงเกียรติคุณ ทรัพย์สินสมบัติแล้วยังได้รับความอุปถัมภ์เมื่อต้องการประกอบธุรกิจอันเป็นช่องทางนำไปสู่ความก้าวหน้าในอนาคต หลังออกจากราชการแล้วด้วย

พระยาชลยุทธโยธินทร์มีความสนใจในการธุรกิจมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๓๖ โดยเป็นผู้จัดการบริษัทรถไฟปากน้ำ สุภาพที่เริ่มธุรกิจโทรคมนาคมใน พ.ศ. ๒๔๓๙ และป่วยหนักใน พ.ศ. ๒๔๔๑ ทำให้พระยาชลยุทธโยธินทร์ตระหนักว่าตนเองไม่สามารถอยู่ในตำแหน่ง

๓๐. อัตราเงินเดือนนายทหารชายยุโรปชั้นต่ำสุด ๕๕๐ บาท ในขณะที่หลวงประดิษฐ์ดินาวาทร (ฉ่างแสงชูโต) ซึ่งสำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนนายเรือประเทศอังกฤษ ได้รับเงินเดือน ๓๐๐ บาท พระยาชลยุทธโยธินทร์ได้รับเงินเดือนชนสุดท้าย ๒,๐๐๐ บาท ในขณะที่กรมหลวงประจักษ์ศิลปาคม ซึ่งทรงเป็นทั้งเสนาบดีกลาโหม และผู้บัญชาการทหารเรือ ทรงได้เงินเดือน ๑,๘๐๐ บาท

หน้าที่ได้นานนักในระยะ ๒-๓ ปี หลังของการรับราชการเขาได้มองหาเส้นทางที่จะลงทุนประกอบธุรกิจในประเทศไทยมากขึ้น ในเวลาเดียวกันนั้นบริษัทไฟฟ้าสยามที่คนไทยตั้งขึ้นประสบภาวะขาดทุนมีหนี้สินมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๓๔ และเป็นภาระหนักอกของรัฐบาล เพราะมีหุ้นอยู่ในบริษัททั้งต้องประทับประกอบบริษัทต่อไปโดยมองไม่เห็นทางที่จะได้ทุนคืน เมื่อบริษัทอเมริกันมาขอเช่าเครื่องจักรไฟฟ้าเพื่อดำเนินงานต่อไป รัฐบาลก็ยินดีให้เช่าแต่ต่อมามีปัญหาเรื่องบริษัทจะขอขึ้นค่าไฟฟ้า พระยาชลยุทธโยธินทร์จึงได้รวบรวมทนายชาวเดนมาร์กทั้งในและนอกประเทศมาขอเช่าเครื่องจักรไฟฟ้าต่อจากบริษัทอเมริกัน^{๓๑}

บริษัทเดนมาร์กสามารถดำเนินกิจการบริษัทไฟฟ้าสยามต่อไปได้สำเร็จโดยได้ลงทุนซื้อเครื่องจักรเพิ่มอีกจำนวนมาก และต่อมาได้ขยายกิจการโดยตั้งบริษัทธรราง และขอสัมปทานเดินรถรางขึ้นในกรุงเทพฯ เมื่อกิจการดำเนินไปอย่างได้ผลจนเป็นที่น่าพอใจพระยาชลยุทธโยธินทร์ในฐานะรองประธานกรรมการฝ่ายกรุงเทพฯ ได้มีหนังสือชักชวนองค์พระ

๓๑. หจข., ร. ๕ น. ๑๐/๓ ฉายพระหัตถ์ที่ ๑๕๔/๕๒๐๗ กรมหมนมหิศรราชหฤทัย กราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, ลงวันที่ ๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๔๑

มหากษัตริย์ และเจ้านายไทยให้ซื้อหุ้นของบริษัท^{๓๒} โดยให้เหตุผลว่าเป็นการสมควรที่จะให้คนไทยได้ร่วมหุ้นในกิจการธุรกิจที่บริการประชาชน

นอกจากนี้แล้วการธนาคารก็เป็นอีกธุรกิจหนึ่งที่พระยาชลยุทธโยธินทร์ให้ความสนใจ มีการเสนอเรื่องราวขอตั้งเบงก์ออฟสยามด้วยเงินทุน ๒๕๐,๐๐๐ ปอนด์ แต่ไม่ได้รับอนุญาตเพราะเสนาบดีกระทรวงการคลังทรงมีความเห็นว่า การใช้ชื่อเช่นนี้จะเหมือนธนาคารแห่งชาติของไทยซึ่งชาติตะวันตกอื่นๆ ที่มีการค้ากับไทยคงจะไม่ยอมให้ตั้งขึ้น เพราะเมื่อตั้งสำเร็จจะทำให้ธนาคารอื่นๆ ไม่อาจแข่งขันด้วยได้^{๓๓} พระยาชลยุทธโยธินทร์จึงได้หยุดโครงการไว้และไม่ได้พยายามที่จะขอตั้งธนาคารโดยเปลี่ยนชื่อหรืออย่างไรอีกต่อไป กระนั้นบทบาททางด้านธุรกิจของชาวเดนมาร์กครั้งนั้นก็เป็นที่สนใจของชาวยุโรปตะวันตกอื่นๆ กันมาก การได้รับความไว้วางพระราชหฤทัยมากกว่าข้าราชการต่างประเทศอื่นๆ ทำให้พระ

๓๒. หจข., ร. ๕ ม. ๕/๕ จดหมายพระยาชลยุทธโยธินทร์ กราบทูลกรมหมนมเด็จพระพันธุฯ, ลงวันที่ ๓๐ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๔๒

๓๓. หจข., ร. ๕ ก. ๒๐ ฉายพระหัตถ์ที่ ๒๖/๒๑๐๐ กรมหมนมหิศรราชหฤทัย กราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, ลงวันที่ ๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๔๑

ยาชลยทุทรโยธินทร์ถูกมองอย่างหวาดระแวงว่า จะมีอิทธิพลในราชสำนัก และอาจจะมีบทบาท ชักนำให้เคนมาร์กและพันธมิตรของเคนมาร์ก เข้ามาอิทธิพลเหนือเศรษฐกิจ และการเมือง ในไทยซึ่งมีผลกระทบต่อผลประโยชน์ของอังกฤษและฝรั่งเศสในภูมิภาคนี้ การขอตั้งธนาคารครั้งนี้จึงถูกคัดค้านจากทุกฝ่ายโดยเฉพาะอย่างยิ่งนายคาร์แนค (Mr. Rivet Carnac) ชาวอังกฤษซึ่งเป็นที่ปรึกษากระทรวงการคลังของไทยได้คัดค้านอย่างมากว่าหากเป็นธนาคาร แห่งชาติก็ไม่ควรให้ผลประโยชน์ไปตกอยู่กับ ประเทศอื่น ความหวาดระแวงนั้นทำให้มีการเสนอข่าวลือโดยรอยเตอเทเลกราฟว่า รัฐบาลไทยได้อนุญาตให้ธนาคารเคนมาร์ก และเยอรมันร่วมกันตั้งธนาคารแห่งชาติขึ้น ด้วยทุน ๑,๐๐๐,๐๐๐ ปอนด์^{๓๔} ทั้งนี้เป็นการ ลือภายหลังจากรัฐบาลไทยได้ปฏิเสธการขอ ตั้งธนาคารนี้ไป ๖ เดือนแล้ว

แม้ว่าจะไม่ประสบความสำเร็จในการ ขอตั้งธนาคารแต่พระยาชลยทุทรโยธินทร์ก็ยังมึ บทบาทให้ความช่วยเหลือร่วมมือเป็นอย่างดี ในเวลาต่อมา เมื่อกรมหมื่นมหิศรราชหฤทัย ทรงรวบรวมพระญาติและพระสหายขอพระ

ราชทานพระบรมราชานุญาตตั้งธนาคารของ คนไทยขึ้นใน พ.ศ. ๒๔๔๙ โดยใช้ชื่อว่า ธนาคาร สยามกัมมาจลทุน จำกัด (Siam Commercial Bank Ltd.) พระยาชลยทุทรโยธินทร์ซึ่งออก จากราชการแล้วได้ช่วยเหลือติดต่อกับธนาคาร ที่เบอร์ลินและโคเปนเฮเกน ๒ แห่งให้มาร่วม ถือหุ้น ตลอดจนช่วยวางระเบียบและจัดการ บริหารธนาคาร ธนาคารดังกล่าวต่อมาได้ เปลี่ยนชื่อเป็นธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด

เมื่อพระยาชลยทุทรโยธินทร์ เดินทาง เข้ามาเยี่ยมเมืองไทยใน พ.ศ. ๒๔๔๘ ได้ทราบ ว่าไทยต้องการกู้เงินจำนวน ๑,๐๐๐,๐๐๐ ปอนด์ ทั้งยังได้เจรจากับธนาคารในลอนดอนและ ปารีสแล้ว ในฐานะกรรมการของธนาคาร ใหญ่ในเคนมาร์กแห่งหนึ่งพระยาชลยทุทรโยธินทร์ต้องการให้ไทยกู้เงินจำนวนนั้นจาก ธนาคารของตน แต่เมื่อไทยเจรจากับธนาคาร อื่นแล้วพระยาชลยทุทรโยธินทร์จึงให้นาย วาลเลนเบิร์ก (Wallenberg) กรรมการของธนาคาร ในกรุงสต็อกโฮล์มเดินทาง ไปปารีสเพื่อ เจริญจาท่องกับธนาคารที่ไทยจะกู้เงินขอให้ ลดอัตราดอกเบี้ยลง หากไม่ได้ผลธนาคารใน กรุงสต็อกโฮล์มจะให้ไทยกู้เองในอัตราดอกเบี้ยที่ลดลงแล้วนั้น การเจรจากรังนัมผลให้

๓๔. หจข., ร. ๕ ก. ๒๐ "The Bangkok Time"

ไทยจ่ายคอบยเงินกู้ยืมลงจากที่ตกลงไว้แต่แรกเป็นจำนวนเงินประมาณ ๕๐,๐๐๐ ปอนด์^{๓๕}

จากการให้ความร่วมมือดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความมีน้ำใจตลอดจนความผูกพันที่พระยาชลยุทธโยธินทร์มีต่อเมืองไทย เป็นการกระทำที่สะท้อนให้เห็นว่าแม้จะเป็นการดำเนินธุรกิจก็มีความคิดคำนึงถึงความจงรักภักดีมากกว่าการแสวงหาผลประโยชน์ การดำเนินธุรกิจเท่าที่ปรากฏมิได้มุ่งแต่หวังผลประโยชน์เป็นหลักเช่นชาติอื่นแต่เป็นการดำเนินธุรกิจแบบตรงไปตรงมาคำนึงถึงผลประโยชน์ร่วมกันระหว่างลูกค้ายกับบริษัท และให้ความร่วมมือแก่รัฐบาลไทยด้วยดีเสมอมา เช่น บริษัท East Asiatic ให้ความร่วมมือในการปราบกบฏเมืองแพร่^{๓๖} หรือบริษัทไฟฟ้าสยามและบริษัททรานไทยไม่ได้สร้างปัญหาหรือก่อความหนักใจให้กับรัฐบาลเลย การขอตั้งธนาคารใน พ.ศ. ๒๔๔๑ ก็เช่นกันคงจะเป็นการขอตั้ง ด้วยความบริสุทธิ์ใจเพราะชาวต่างชาติอื่น ๆ ได้ขอพระบรมราชานุญาตดำเนินธุรกิจ

๓๕. หจช., ร. ๕ บ. ๘/๘จดหมายพระยาชลยุทธโยธินทร์ กราบทูลกรมหมื่นมหิศรราชหฤทัย, ลงวันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๔๘

๓๖. หจช., ร. ๕ ม. ๑๔.๑/๑ ถายพระหัตถ์ที่ ๑๗/๗๒๔ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้ากรมพระยานุวเรศฯ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ลงวันที่ ๒๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๔๘

ต่าง ๆ อยู่แล้วร่วมทั้งการธนาคารด้วย การใช้ข้อไทยหนักเพื่อสร้างความมั่นคงให้กับบริษัทมากกว่าจะมีเจตนาแอบแฝงเพื่อครอบงำเศรษฐกิจของไทย

หากพิจารณาด้านการลงทุนประกอบธุรกิจการค้าจะเห็นได้ว่า เดนมาร์กและเยอรมันต่างสนใจลงทุนในไทยมากกว่าประเทศอื่น ๆ ในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้^{๓๗} เพราะไทยเป็นประเทศเอกราชประเทศเดียวในแถบนี้ แม้เดนมาร์กจะเป็นประเทศเล็กที่มีเงินทุนจำกัดทั้งไม่อาจจะแข่งขันกับอังกฤษและฝรั่งเศส ซึ่งผูกขาดธุรกิจบางอย่างไว้ก่อนแล้ว แต่เดนมาร์กก็เข้ามาแข่งขันประกอบธุรกิจและยังได้ชักจูงเยอรมันให้เข้ามาร่วมลงทุนด้วยทางด้านการธนาคาร เยอรมันซึ่งต้องการลงทุนในต่างแดนได้สนองตอบเป็นอย่างดี และสามารถขยายกิจการด้านการลงทุนได้อย่างรวดเร็ว จนกระทั่งช่วงเวลาก่อนสงครามโลกครั้งที่ ๑ เยอรมันมีอิทธิพลควบคุมเศรษฐกิจไทยไว้ไม่น้อยไม่ว่าจะเป็นด้านการธนาคาร การเดินเรือ การก่อสร้างทางรถไฟและการค้าทั่วไป กิจการของเยอรมันเจริญก้าวหน้ากว่าของอังกฤษและฝรั่งเศสและจำนวนชาวเยอรมันในประเทศไทย ก็มีมากกว่าชาวโรปชาติอื่น ๆ เฉพาะในกรุงเทพฯ มี

ประมาณ ๓๐๐ คน^{๑๑} อิทธิพลและบทบาทของเยอรมันในไทยได้สร้างความหวาดวิตกให้กับอังกฤษจนทำให้มีการลงนามในสนธิสัญญาลับกับไทยเพื่อป้องกันการแผ่ขยายอิทธิพลของเยอรมัน ไปยังดินแดนอังกฤษในแหลมมลายูหรือบริเวณผลประโยชน์ทางตอนใต้ของไทย อาจกล่าวได้ว่าพระยาชลยุทธโยธินทร์เป็นตัวจักรสำคัญในการชักจูงเยอรมันให้เข้ามาลงทุนในไทย และการกระทำหลายอย่างของพระยาชลยุทธโยธินทร์นั้นเชื่อได้ว่ามีจุดมุ่งหมายจะใช้เยอรมันเป็นคู่แข่งอำนาจทางการค้ากับอังกฤษและฝรั่งเศส และก็ประสบความสำเร็จพอสมควรในความมุ่งหมายดังกล่าว

การลงทุนประกอบธุรกิจของชาวเดนมาร์กในไทยมักจะอยู่ภายใต้ความอุปถัมภ์ของพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ การลงทุนในลักษณะดังกล่าวเด่นมาก เนื่องจากพระยาชลยุทธโยธินทร์ต้องการจะสร้างความมั่นคงให้กับกิจการของบริษัทเดนมาร์กโดยอาศัยความร่วมมือจากพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ให้ซื้อหุ้นของบริษัทไฟฟ้า

สยาม บริษัทธรรมาภิบาลและบริษัท East Asiatic ขณะเดียวกันบริษัทเดนมาร์กพยายามให้กิจการมีลักษณะของความเป็นไทยด้วยการใช้ชื่อกิจการเป็นไทย โดยมีเหตุผลว่าเพื่อสร้างชื่อเสียงอันดีให้แก่ประเทศไทย กรณีของบริษัท East Asiatic เป็นตัวอย่างให้เห็นเด่นชัดขึ้นเมื่อบริษัทซึ่งมีคนไทยร่วมซื้อหุ้นได้จัดให้เรือครึ่งหนึ่งซึ่งเดินทางระหว่างไทยกับยุโรปใช้ชื่อไทยและติดธงไทยด้วย

บริษัท East Asiatic เป็นบริษัทที่ใหญ่ที่สุดในกลุ่มบริษัทชาวเดนมาร์กด้วยกัน เนื่องจากมีกิจการหลายด้าน นับจากการขอสัมปทานป่าไม้เมืองเหนือและบริเวณชายฝั่งทะเล การเดินเรือตามชายฝั่งทะเลและต่างประเทศเป็นต้นบริษัท East Asiatic จึงเป็นบริษัทเดนมาร์กเพียงบริษัทเดียวที่มีกำลังพอจะแข่งขันกับบริษัทอังกฤษที่ดำเนินกิจการแบบเดียวกันได้ โดยเฉพาะด้านป่าไม้ซึ่งบริษัทของอังกฤษ ๔ บริษัทผูกขาดมาเป็นเวลานานทั้งมีชาวอังกฤษเป็นเจ้าของป่าไม้ด้วย^{๑๒} บริษัทต้องใช้ความพยายามในการแข่งขันมาก บางครั้งถึงกับขอให้พระยาชลยุทธโยธินทร์ ซึ่งพำนักอยู่ใน

๑๑. Peregrine, *Siam and the Germans*, (London: Alabaster, Passmore & Sons LTD., 1917) pp. 11-17 (จากหจข., แผ่น ร. ๖ ต. ๑๕, ๑/๕)

๑๒. หจข., ร. ๕ ม. ๑๔/๑ ถายพระหัตถ์ที่ ๑๑๕/๕๐๐ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาเทววงศ์วโรปการ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพนักงานไปรับทราบฝ่าละอองธุลีพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, ลงวันที่ ๑๓ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๕๑

เดนมาร์ก ใช้ความไว้วางพระราชหฤทัยที่มีอยู่เขียนจดหมายขอความอนุเคราะห์จากเจ้านายเสนาบดีกระทรวงต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกระทรวงมหาดไทย และการเจรจา ก็มักจะสำเร็จด้วยดีทุกครั้ง เพราะความจงรักภักดีที่แน่นอนหลังส่งผลให้ได้รับความเมตตาจากพระมหากษัตริย์และเจ้านายอยู่เสมอ การต่าง ๆ ที่สำเร็จนั้นคงจะอำนวยผลประโยชน์ให้พระยาชลยุทธโยธินทร์บ้างไม่มากนักน้อย น้อยที่สุดก็ได้ชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับนับถือในวงการธุรกิจเดนมาร์ก

พระยาชลยุทธโยธินทร์สนใจปัญหาการเมืองต่างประเทศของไทยมาตั้งแต่ยังรับราชการอยู่ในไทยและมีบทบาทสำคัญในการสร้างความสัมพันธ์อันดีให้กับประเทศทั้งสองตลอดมา เช่นเมื่อไทยต้องการจะมีความสัมพันธ์กับรัสเซียซึ่งเป็นมหาอำนาจประเทศหนึ่งในยุโรปเพื่อให้รัสเซียคบอำนาจกับอังกฤษและฝรั่งเศส พระยาชลยุทธโยธินทร์ได้ติดต่อขอให้พระเจ้าคริสเตียนที่ ๘ แห่งกรุงเดนมาร์กทรงชักชวนมกุฎราชกุมารรัสเซียให้เสด็จมาเยือนเมืองไทยในระหว่างที่เสด็จประพาสประเทศต่าง ๆ ทางตะวันออก^{๓๕} ทั้งนี้

๓๕. หจข., ร. ๕ ต. ๒ ก./๑ “บันทึกความจำ” ของหลวงสุริยานุวัตร ส่งมาถวายกรมหลวงเทเวศร์องค์วิโรปการ, ลงวันที่ ๒๕ กันยายน พ.ศ. ๒๔๓๓

เพราะพระเจ้ากรุงเดนมาร์กทรงเป็นพระราชบิดาของพระนางซารีนาพระราชมาตุจฉาของมกุฎราชกุมารรัสเซีย แต่พระเจ้ากรุงเดนมาร์กไม่ทันได้ช่วยพอดีทางรัสเซียตอบตกลงก่อนถึงกระนั้น^{๓๖} เป็นการแสดงความหวังดีที่พระยาชลยุทธโยธินทร์มีต่อไทย

การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศทำให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างราชวงศ์ทั้งสอง เจ้านายเดนมาร์กก็มีสัมพันธ์อันดีกับราชสำนักไทยและมีหลายพระองค์ได้เสด็จมาเมืองไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเจ้าชายวัลด์ทิมาร์ (Prince Valdemar) และเจ้าหญิงมารี พระชายานั้นพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงนับว่าเป็นพระสหายของพระองค์^{๔๐} เจ้าหญิงมารีทรงสนิทสนมกับพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมากได้ทรงถวายการต้อนรับอย่างอบอุ่นเมื่อพระองค์เสด็จยุโรปทั้ง ๒ คราว พระยาชลยุทธโยธินทร์ซึ่งออกจากราชการแล้วคอยติดตามเหตุการณ์ต่างๆ เกี่ยวกับเมืองไทย และไปร่วมสังเกตการณ์ในการเจรจาระหว่างไทยกับฝรั่งเศสใน พ.ศ. ๒๔๔๕

๔๐. หจข., ร. ๕ บ. ๘/๑ พระราชหัตถเลขาที่ ๑๘/๓๓๔๕ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ถึงพระองค์เจ้าจิระประวดีวรเดช, ลงวันที่ ๒๖ พฤษภาคม ๒๔๓๖

เจ้าหญิงมารีทริงติดตามไปตามถึงเมืองไทยอยู่
เสมอและได้โปรดให้พระยาชลยุทธโยธินทร์
ติดตามพระองค์ไปกรุงปารีสเพื่อคุยกับนาย
Delcassé (Chamber of Depusies) ซึ่งเป็น
พระสหายของเจ้าหญิงเอง เพื่อหาช่องทางที่
จะเจรจาต่อรองบ้างสำหรับเงื่อนไขที่ฝรั่งเศส
เสนอในการทำสนธิสัญญากับไทย^{๔๑}

ชีวิตบั้นปลายของพระยาชลยุทธโยธินทร์เมื่อกลับไปประเทศเดนมาร์กแล้วยังได้รับเกียรติให้ดำรงตำแหน่งกรรมการและประธานกรรมการในบริษัทพาณิชย์ที่สำคัญ ๆ หลายแห่ง หนึ่งหนึ่งคือเป็นกรรมการของ Danish Laudmands Bank ซึ่งเป็นธนาคารที่ใหญ่ที่สุดในคาบสมุทรสแกนดิเนเวีย^{๔๒} และได้เป็นสมาชิกรัฐสภาถึง ๒ สมัยระหว่าง พ.ศ. ๒๔๕๕ ถึง พ.ศ. ๒๔๖๓ อาจกล่าวได้ว่า ปัจจุบันส่วนหนึ่งที่ส่งเสริมให้ยังคงรักษาสถานะความสำคัญของตนเองไว้ได้ก็คือผลงานที่ทำไว้ในเมืองไทยทั้งในด้านชื่อเสียงเกียรติยศทางราชการ การพิทักษ์ผลประโยชน์ของชาว

เดนมาร์กตลอดจนการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างราชวงศ์ไทยและเดนมาร์ก บทบาทดังกล่าวนี้ส่งผลให้พระยาชลยุทธโยธินทร์เป็นที่รู้จักและนับถือในวงการธุรกิจและการเมืองของเดนมาร์ก และที่สำคัญคือพระยาชลยุทธโยธินทร์ได้มีโอกาสสะสมทุนทรัพย์จากเงินเดือนที่ได้รับในอัตราสูงเป็นพิเศษ และการต่อทุนโดยลงทุนประกอบธุรกิจในไทยทำให้กลับไปเดนมาร์กในฐานะเศรษฐีคนหนึ่ง

การมีกำเนิดมาจากตระกูลขุนนางชั้นสูงประกอบกับมีฐานะและการศึกษาก็มีความรู้ความสามารถ มีความใกล้ชิดกับเจ้านายในราชวงศ์เดนมาร์กมาก่อนทำให้พระยาชลยุทธโยธินทร์เป็นผู้รู้กาละและเทศะวางตัวได้เหมาะสมในทุกเหตุการณ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการติดต่อกับพระมหากษัตริย์และเจ้านายไทย คุณลักษณะดังกล่าวทำให้ประสบความสำเร็จทั้งในหน้าที่ราชการ ธุรกิจ และการสร้างความเข้าใจอันดีแก่ประชาชนไทยเดนมาร์ก อันส่งผลให้สองประเทศนี้มีความสัมพันธ์อันดีต่อกันตลอดมา พระยาชลยุทธโยธินทร์เป็นคนฉลาด สุขุม สุภาพอ่อนน้อม มีน้ำใจ และที่สำคัญที่สุดคือมีความเป็นนักการทูตสามารถเลือกใช้คำพูดโน้มน้าวจิตใจและสร้างความพอใจให้แก่ผู้ฟัง ในจดหมายทุกฉบับเขาจะ

๔๑. หจข., ร. ๕ บ. ๘/๘ จดหมายพระยาชลยุทธโยธินทร์ กราบบังคมทูล พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, ลงวันที่ ๘ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๕๕

๔๒. หจข., ร. ๕ บ. ๘/๘ จดหมายพระยาชลยุทธโยธินทร์ ถึงกรมหมื่นมหิศรราชหฤทัย, ลงวันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๕๕

สวรรคตหาคำไพเราะมายกย่องพระมหากษัตริย์ ทั้ง ๒ ฝ่ายและยกย่องประเทศไทยได้อย่างสม่าเสมอ เขาเป็นคนที่เข้าใจภาษาไทยดี พระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงมีไปถึงจะทรงใช้ภาษาไทยทันที “...ยังใช้ภาษาไทยคงอยู่เช่นแต่ก่อน เพราะอยากจะนึกว่าแอตมิราลเป็นไทยเหมือนอย่างแต่ก่อน เพราะเชื่อว่ายังมีน้ำใจเหมือนอย่างแต่ก่อน...”^{๔๓} ส่วนพระยาชลยุทธโยธินทร์ไม่เขียนภาษาไทยอาจจะเป็นเพราะไม่ถนัดนักแต่เขียนราชทินนามเป็นภาษาไทยเสมอ

ในเดนมาร์กพระยาชลยุทธโยธินทร์มีบ้านพักอยู่ในบริเวณพระราชวังของพระเจ้าเดนมาร์ก มีโอกาสได้เข้าเฝ้าและใกล้ชิดพระราชวงศ์ จดหมายของพระยาชลยุทธโยธินทร์ที่มีมาถึงบุคคลต่าง ๆ ในไทยอย่างสม่ำเสมอได้บอกกล่าวให้ทราบว่าจะเจ้ากรุงเดนมาร์กทรงได้ตามเรื่องราวต่าง ๆ เกี่ยวกับพระมหากษัตริย์และประเทศไทยบ่อย ๆ และเป็นที่ยอมรับกันเ็นเดนมาร์กว่าพระยาชลยุทธโยธินทร์เป็นเสมือนศูนย์ข่าวที่รู้เรื่องราวเกี่ยวกับไทยดีที่สุด บรรณาธิการหนังสือพิมพ์เคยขอ

๔๓. หจข., ร. ๕ บ. ๘/๘ พระราชหัตถเลขาที่ ๓๒/๒๐๔๔ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ถึงพระยาชลยุทธโยธินทร์, ลงวันที่ ๑๖ มกราคม พ.ศ. ๒๔๔๖

สัมภาษณ์เกี่ยวกับเมืองไทย และใน พ.ศ. ๒๔๕๑ เมื่อพระยาชลยุทธโยธินทร์เดินทางมาร่วมงานพระราชพิธีรัชมังคลาภิเษกฉลองครองราชย์ ๔๐ ปี ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระยาชลยุทธโยธินทร์ได้เขียนบทความทำนองบันทึกความทรงจำเกี่ยวกับความเจริญก้าวหน้าของเมืองไทยและการร่วมงานพระราชพิธีรัชมังคลาภิเษก ในหนังสือพิมพ์ Dannebrog ติดต่อกัน ๒ ฉบับ^{๔๔} สารสำคัญของบทความชิ้นนี้คือสรรเสริญพระเกียรติคุณและผลงานในการปรับปรุงประเทศให้ทันสมัยขึ้นทุกด้านของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ความเทิดทูนจงรักภักดี และความรักที่ทรงได้รับจากพสกนิกรทั้งปวง นอกจากนั้นบทความยังเป็นการถ่ายทอดความชื่นชมและจงรักภักดีที่พระยาชลยุทธโยธินทร์มีต่อพระองค์ ในขณะเดียวกันก็สะท้อนให้ผู้่านชาวเดนมาร์กได้เห็นว่าพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ พระราชทานความสนธิสนมให้พระยาชลยุทธโยธินทร์อย่างมาก เช่นเมื่อ

๔๔. ห.จ.ช., ร. ๕ บ. ๘/๘ ตำนานบทความ พระยาชลยุทธโยธินทร์ ถวายพระองค์เจ้าจิระประวดีวรเดช ทรงแปลเป็น ภาษาอังกฤษทุกเกล้า ถวายพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, วันที่ ๘ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๕๑

ทรงพบพระยาชลยุทธโยธินทร์โดยบังเอิญที่บริเวณลานพระบรมรูปทรงม้าพระองค์ท่านได้โปรดเกล้าฯ ชวนพระยาชลยุทธโยธินทร์ตามเสด็จบนรถพระที่นั่งตามลำพังโดยปราศจากผู้ติดตามคนอื่น เพื่อพาชมพระนครก่อนวันพระราชพิธีรัชมังคลาภิเษก^{๔๕}

ความผูกพันที่มีต่อไทยนั้นมียุ่มาก นอกจากจดหมายที่มีติดต่อกับเมืองไทยอย่างสม่ำเสมอ บทบาทผู้ประสานประโยชน์แก่ประเทศทั้งสองและการเดินทางเข้ามาเมืองไทยอีกหลายครั้งแล้ว พระยาชลยุทธโยธินทร์ยังได้เป็นธุระช่วยจัดหาชาวต่างประเทศให้กองทัพเรือ ให้การต้อนรับนักเรียนจากราชนาวิกไทย และข้าราชการไทยที่ไปศึกษาวิชาการที่ประเทศเดนมาร์กด้วยน้ำใจอันดี เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสยุโรปครั้งที่ ๒ ใน พ.ศ. ๒๔๕๐ เพื่อตรวจและรักษาสุขภาพ พระยาชลยุทธโยธินทร์ร่วมกับบริษัท East Asiatic จัดเรือพระที่นั่งถวาย

การต้อนรับอย่างสมพระเกียรติ อำนวยความสะดวกสบายในการเดินทางตลอดจนการขนส่งสิ่งของอย่างเต็มที่ นอกไปจากนี้แล้วพระยาชลยุทธโยธินทร์ยังได้ตามเสด็จไปบางประเทศและนำเสด็จประพาสทางเรือไป North Cape ของนอร์เวย์เพื่อดูพระอาทิตย์เที่ยงคืนนับเป็นช่วงเวลาที่พระองค์ท่านทรงได้พักผ่อนพระราชอิริยาบถอย่างสำราญพระราชหฤทัยและทรงระลึกถึงอยู่ช้านาน พระยาชลยุทธโยธินทร์ได้แสดงความหวังว่าจะได้มาเฝ้าพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวอีกในกรุงเทพฯ เมื่อเฉลิมพระชนมายุ ๖๐ พรรษา แต่พระองค์ท่านเสด็จสวรรคตเสียก่อน ด้วยความระลึกถึงพระมหากษัตริย์คุณในพระมหากษัตริย์ไทยพระองค์นี้พระยาชลยุทธโยธินทร์ได้เดินทางมาร่วมงานพระเมรุพระบรมศพอย่างเศร้าสร้อย^{๔๖}

ถ้าจะพิจารณาระหว่างความจงรักภักดีกับผลประโยชน์แล้ว อาจกล่าวได้ว่าพระยาชลยุทธโยธินทร์มีความจงรักภักดีเต็มเปี่ยมแต่เป็นความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ทั้ง ๒ ฝ่ายซึ่งสืบเนื่องมาจากความสำนึกในพระมหากษัตริย์คุณที่ได้รับจากพระองค์ท่าน ส่วนทางด้านผลประโยชน์นั้นทั้ง ๒ รัชกาล คือรัชกาลส่วนตัวและรัชกาลส่วนรวมที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้

๔๕. เพิ่งอ้าง

๔๖. L.S. "Phya Cholayudh", *Bangkok Post* ฉบับวันที่ ๑๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๐๓

แต่ด้วยความจงรักภักดีและพยายามทำตัวให้เป็นที ใ้วางพระราชหฤทัยทำให้มีบทบาทที่สร้างผล ประโยชน์ส่วนรวมก่อนและบทบาทดังกล่าวก็ได้ส่งผลให้ ได้รับผลประโยชน์ส่วนตัวด้วยในเวลา ต่อมา

มีนาคมนี้พบกับ

ภาษาและหนังสือ

วรรณกรรมช่วงก่อน 14 ตุลาคม

ความคิดเรื่อง “ความเป็นอื่น” ในการศึกษาวรรณคดี

นักประพันธ์สี่แห่ง

พักหาบ

อ่าน “คำพิพากษา” กันอีกสักครั้ง

วิทยากร เชียงกุล

เจตนา นาควัชระ

วิลาศ มณีวัต

เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์

พรพิไล เลิศวิชา

และ

บทความวรรณกรรม ข่าวหนังสือ ฯลฯ